

против једне државе која је хтела да их апсорбује. Та борба уосталом никад није довела до потпуног стапања ових племена са становништвом Доње Македоније и зато она нема ону пресудну улогу у формирању македонске државе коју јој приписује А. С. Шофман.

Фаула Пајазољу, Београд.

WILL RICHTER, *Das Epos des Gnaeus Naevius*, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I. filolog.-hist. Klasse, Jhrg. 1960 nr. 3 p. 41—46 (пагинација годишта је јединствена, свеске објављене посебно).

Аутор прегледно доноси резултате новијих испитивања Највијева епа, тј. оних малобројних фрагмената Највијева свева који су нам сачувани. Његова тумачења полазе од анализе тих резултата.

Рад В. Рихтера је посвећен *ишћавањима њесничкој облика*. Речено је то и у поднаслову *Probleme der dichterischen Form*. Мада аутор у средиште свога испитивања ставља проблем јединства дела, он ипак, већ на самом почетку монографије, говори и о месту Највијева историјског свева у античкој епизи и књижевности. Сасвим одређено нам казује да Највијев спев није био само првенац своје врсте у Риму него и најхрабрији и најоригиналнији књижевни подухват римске књижевности уопште — *die Rom überhaupt aufzuweisen hat* (стр. 41).

Чини се да доиста у оригиналност песника Највија не ваља сумњати. О тој оригиналности сведоче многи детаљи и подаци, како су то већ често истicali испитивачи, па и они који, као Б. Н. Терцаги или Сч. Мариоти, говоре о Највијевим хеленистичким узорима. Хеленистички претходници не би нужно умањили оригиналност уметности Највијева. Као да се тога ипак боји, В. Рихтер одриче основаност тезама о таквој зависности песниковој. Нажалост, Рихтерову тврђењу недостаје потпуније образложење. Јасно је, мислим, да се теза о Највијевим хеленистичким узорима не може одбацити простом примедбом да је „проблематична“. В. Рихтер то ипак чини, узгред, у једној белешци (стр. 41 бел. 2). О поменутој тези било је речи у овоме часопису (*ЖА* 10, 361—362) поводом рада Сч. Мариотија *Il Bellum Poenicum e l'arte di Nevio*. Овде нећу понављати разлоге који говоре о њеној оправданости. Аутор новије монографије би, у најмању руку, морао уважити речи Фр. Леа, које и сам наводи у другоме контексту: „*Es gibt philologische Probleme die nicht zur Ruhe kommen, weil das Material für eine einfache Lösung nicht ausreicht.*...“ Те речи стављају и испитивање Највијева епа међу филолошке проблеме за чије коначно решавање још нема (а можда никад неће ни бити) довољно познатих и јасних елемената. Укратко, веома одлучно и одсечно формулисани ставови В. Рихтера о месту Највијева епа сред античког епског предања могу се прихватити само као емфатичан израз ауторових убеђења и не умањују хипотетичност његових закључака.

Преглед старијих интерпретација појединих фрагмената и целага свева дан у овој монографији, заиста је драгоцен и без обзира на то које се од предлаганих тумачења у њој прихвата. Рихтер, на пример, одбацује тезу Станислава Стрелецког (*De Naeviano belli Punici carmine quaestiones selectae*, Краков 1935) и бројних његових последника, да је Највије, слично Хомеру, почео непосредно са излагањем главне теме (римско освајање Сицилије), па да је тек потом, приликом описивања ликовних украса акрагантског храма, дао и римску „археологију“. Рихтер се ослања на Бихнерову анализу (*Humanitas Romana* 1957, 13). Овај последњи стручњак налази да се фрагменат о Гигантима и не односи на храм у Акраганту, него да припада опису неке лађе (исп. и Е. R. Sh. Bailey *Gnoton* 31, 1959, 170). Рихтер полази од ове Бихнерове анализе и закључује да Највије није ни ишао за формалним јединством свева. Композиција Највијева епа, дакле, не би била блиска композицији Хомерових спева. Тако дознајемо и то да Највије није био „хомерид“. Закључак изненађује — како зна и сам његов аутор, али сматра да је неизбежан.

Kao i u starijim raspravama o istom predmetu, naročita je pažnja posvećena pripovesti o Didonu i Ajneji. Zaključak: boračak Ajneje u Kartagini bio je mnogo značajniji otkaz u Najvijevu spevu nego što se maхом misli. И стари Нибурова претпоставка (Vorträge über göm. Gesch. 17), да је та повест легендарне предисторије Рима већ код Највија мотивисала прадавно непријатељство Рима и Картагине, добила је у овој монографији наново почасно место. Вергилијево „Carthago Italiam contra“, и све што овај стих уводног описа буре у *Ajneju* наговештава и симболише, било би тако одјек Највијевог песничке замисли. Разуме се да би та замисао морала имати коренове у историографији, где су митска образложења историјских сукоба од старине уобичајени (сукоб Европе и Азије у Херодота).

Да не дуљимо и не набрајамо детаље: монографија је корисна нарочито као преглед проблема и тумачења, а решења која она пружа нужно остају у границама хипотеза. Казује то и сам аутор на крају рада. Морамо признати да тих граница не би могли лако прекорачити ни приговори у облику супротних тврђења. Проблеми су у монографији наново одређени и осветљени. То је, чини се, све што и најдовитљивија филолошка анализа може да постигне када изучава тако фрагментарно сачувано дело мало познате ране римске књижевности. Међутим, посматрана у оквиру хеленско-римских културних додира и зависности, ипак ми се чини мало вероватна она изолација на коју В. Рихтер осуђује Највијево оригиналност. Питање је значајно јер је само делић ширег проблема оригиналности раноримске књижевности уопште. Том ширем питању посвећен је у новије време и чланак J. H. Waszink-a *Traditional and Personal Achievement in Early Latin Literature* (Mnemosyne S. IV Vol. XIII, 1960, 16—33). Чланак с разлогом указује на многе особене и оригиналне црте ране римске књижевности, које увек довољно не разоткрива изучавање римских позајмица из хеленске књижевности, и то стога што се често задовољавало механичким каталогисањем и збрајањем позајмица и паралела.

М. Флашар, Београд.

STUDII CLASICE, Bukurešt, Editura Academiei Republicii Populare Romine, I, 1959, p. 1—258; II, 1960, p. 1—450.

Časopis izdaje Društvo za klasične studije Narodne republike Rumunije — Societatea de Studii clasice din R. P. R. U njegovoj su redakciji: Al. Graur, Em. Condurachi, C. Daicovicu, Gh. Guțu, D. M. Pippidi, Iorgu Stoian. Časopis je okupio velik broj rumunjskih i stranih stručnjaka. Obradene su često značajne a mahom zanimljive teme. Zbog broja i raznorodnosti radova moram se ograničiti na kratka obaveštenja.

Tom I (1959)

SAOPŠTENJA I ČLANCI: Em. Condurachi *Povodom novčane reforme Polikrata sa Sama (In jurul reformei monetare a lui Polycrate din Samos)* p. 9—16, sa rus. i franc. rez. C. Săndulescu *Etiologija u Hipokratovu Korpusu (Etiologia in Corpus Hippocraticum)* p. 17—30, sa rus. i franc. rez.: Autentičnost tekstova Korpusa izučava se naporedno s poreklom i varijantama etiološkog učenja. Autor polazi od istorije pojma uzroka u predplatonskoj filozofiji i određuje mesto Hipokratova učenja o prirodnom izvoru bolesti u okvirima filozofskog problema kauzalnosti. — M. Nasta *Horske deklamacije, stil interpretovanja u arhaijskoj drami (Recitarea orhestică, un stil de interpretare a dramei arhaice)* p. 31—75, sa rus. i franc. rez.: Recitovanje arhaične helenske drame detaljno se ispituje, naročito u pogledu prosodije i metra. — D. Protase *Robovi u delima Evripidovim i Evripidovi pogledi na ropstvo (Sclavii în opera lui Euripide și concepția sa despre sclavaj)* p. 77—90, sa rus. i franc. rez.: Autor ukazuje na razliku između Ajshila i Sofokla, koji u svojim tragedijama malo pažnje poklanjaju robovima, s jedne strane, i Evripida sa druge, u čijem su delu često prikazivani robovi, i to oni gradski, posluga po kućama. Evripidovi pogledi na ropstvo nose pečat sofistickog učenja o jednakosti